

Družbena geografija: govori o vplivu družbe na naravo.
Demografija – geogr. preb.: Dejavniki za razporeditev:
-klima(kjer je ugodna – več ljudi)
-relief(največ v nižinah in dolinah)
-voda(reke obale – več kot 50% prebivalstva)
Ljudi merimo z gostoto preb. – št ljudi/km² (v slo 100)
Največ ljudi ob priobalnem pasu in ob veletokih.
Rast prebivalstva: je odvisno od:
-naravnega prirastka v ‰o‰-če ima država 5‰o‰ ima prirastek v 1 letu 5 novih/1000preb.
-rodnosti(nataliteta) in umrljivosti (mortaliteta) – v ‰o‰ če je r-35‰o‰ in u-25‰o‰ je narv. prirast 10‰o‰
-priseljavanje, odseljavanje
Teorija demografskega prehoda: razloži povezavo med rastjo št. preb. in gospodarskim razvojem te države:
-1 faza – visoka rodnost in umrljivost(nerazvite države)
-2 faza – visoka rodnost in majhna umrljivost (Pakistan Bolivija, Islam)
-3 faza – srednja rodnost, nizka umrljivost(Kuba)
-4 faza – nizka rodnost, nizka umrljivost(Avstrija)
Starostna piramida: na osnovi teh piramid se dela projekcija za naprej. Načrtuje se št. šol, bolnišnic...
Selitve ali migracije: migrant je oseba, ki zapusti kraj stalnega bivališča. Zato imamo več vrst migrantov:
-dnevni(v šolo, službo)
-stalni (gre nekam in tam ostane).
-začasni (gre nekam a pride čez nekaj let nazaj)
EMIGRANT – odseljenec; IMIGRANT – odseljenec
Sestava preb.: glede na narodnostno sestavo poznamo:
-večnacionalne(Švica, BiH, Kanada...)
-enonacionalne
asimilacija – ko se en narod spremeni v drugega
Baski, Katalonci, Kudi – preb. brez države. »na prepihu«
Naselja: so najvidnejši znak kulturne pokrajine.
Pokrajino delimo na: -kulturno (naselja, njive)
-naravno(gozdovi, gore)
Naselja delimo na: - mestna(urbana) naselja
-podeželska(ruralna)naselja
Za mesto je potrebno vsaj 2000 preb. V Slo naj bi bilo 6000 naselij, od tega prevladujejo vasi. Načini da razdelimo mesta od vasi: -št prebivalstva
-funkcija naselja(kmetijstvo; druge panoge)
Kako delimo naselja: -samotna kmetija
-zaselek(10 hiš, tam kjer je **depopulacija**-odseljavanje in **deagrarizacija**-razkmetovanje)
-obcestne vasi(dolge, v obliki šahovnice)
-gručasta vas(na Primorskem, Krasu)
-razložena naselja(vsakih 100 m ena bajta)
suburbanizacija-ni ne vas ne naselje – vasi → predmestje
urbanizacija – proces, ki označuje rast št. mestnih preb. (Njive so lahko razdeljene: -proge
-grude; -delce; -so v celku)
Mestne funkcije: -mestosluzne(komunala, upravne sl.)
-mestotvorne(obrti, industrija,)
Dejavnosti: -primarne(lov, ribolov)
-sekundarne(industrija)
-terciarne(bančništvo, gostinstvo...)
-kvartarne(iz proračuna – šole...)
Kmetijstvo: - živinoreja
-poljedelstvo
-intenzivno(tržno, velik hektarski donos, monokultura, specializirano, mehanizacija, avtomatizacija)
-ekstenzivno(samooskrbno, majhen hektarski donos, polikulturno, ročno)
Deagrarizacija: je proces vsega negativnega s kmeti. kao razkmetovanje(zapuščene kmetije, depopulacija...)
vzrok je prometna odmaknjenost. Reševanje teh prob.:
-komasacija – zložba-ko dajo godeti razdeljeno zemljo spet skupaj na večje parcele.to je v teoriji dobro samo v praksi pa zaradi tega teče kri.
Azija: Klima: -na J je ekvatorialno podnebje(konvekc. padavine, vroče(popv. 25-30°C), ni temperaturnih sprememb.
-JV del – monsunsko podnebje(veliko padavin v poletju, pozimi piha veter proti morju – suho podnebje)
-osrednji del – na S gora – suho, ni pada., vroča pol., mrzle zime.
-S od puščave – tajga(nizke temp.(med 50 in 60 vzporednikom))
-S od tajge-tundra(mrzlo, led)
Vodovje: Brezdotčnost-območje, kjer tečejo reke, ki se ne izlivajo v morje ali ocean. To je tam, kjer reke končajo v jezerih brez odtoka(**endoreično** obm.) ali pa presahnejo(**areično** obm.)
Za brezdotčno območje je značilno, da je izhlapevanje večje kot padavine, zato jezera nimajo odtokov, reke usihavajo.
Vplivajo: gorske pregrade in kontinentalnost-oddaljenost od morja
Povodje Tihega oceana: Sem spadajo pokrajine, po katerih tečejo reke, ki se izlivajo v Tihy ocean. Glavne reke so:
-Huang He(rumena reka) je dolga 5000 km. ima največ sidimentov, (v 1m³ ima 34 kg peska), rastejo bolj žita
-Jangce(chang jang)-modra reka-dolga 6000.**Bolji plovna.** Uspeva riž, teče v tropskem pasu, več vode, v zgornjem toku naraste do 50m
Obe sta podobnega pomena za preživetje, imata višek vode poleti(zaradi monsuna in gora) –ledeniško-dežni režim, obe sta plovni.
Povodje Indijskega oceana: Pomembne reke:
-Brahmarutra } skupaj v delto
-Ganges(Benares-Varanasi)-središče verstva } v Bangladešu
-Ind – Pe(a)ndžab – pet rek(stalno vojne)
In še Eufrat in Tigris.
Vse reke so izrednega pomena za preživetje in prebivalstvo. Bangladeš ima veliko delto in je poplavno območje.
Povodje Sredozemskega morja: Te reke so kratke in tečejo po polpuščavah. Imajo zelo malo vode, večina jih poleti usahne.
Rastinstvo:Gozdno rastje: od J-tropski deževni gozd(malo podrasti,

velika drevesa) Izsekajo na leto 36.000km²(MAGROVE-rastline v vodi, korenine v zraku), *monsunski gozd* (bambusi, listopaden), *mešani gozd*, *tajga* (iglasti gozd), *tundra* (mahovi, lišaji, **rožice**), *zimelezi obalni gozd* (mediteranski)-ob Sredozemlju.

Negozdno rastje: *savana* (trava), *puščavsko* in *polpuščavsko* rastje, *stepa*. **Himalaja:** spodaj monsunski gozd, 2000-tropski dež. gozd, 3000-oblačni gozdovi, 4000-5000-gozdna rečja?

Prebivalstvo: 3,5 milijarde ljudi. 65% na Kitajskem in v Indiji.

Prirastek 8% Največ ljudi na ravninah in priobalnem pasu.

Najboljša organizacija je tam, kjer je največ ljudi v mestih.

Kmetijstvo: najpomembnejša živinoreja in poljedelstvo. Največ riža.

Industrijske države: Kitajska, Singapur, Hongkong. Razvijajoče države in močno industrializirane v 10 letih se imenujejo »azijski tigri«.

Japonska, ki pa je preveč razvita pa je v RECESIJI.

Zelena revolucija: v revnejših državah so začeli vzgajati druge kulture ki imajo večji hekt. donos. (problemi: niso imeli ustreznih insekticidov)

Gl. kmet. prid.: riž, soja, bambusovi vršički, kavčuk, čaj.

Gl. idust. prid.: konoplja, juta (za vreče)

Živinoreja (v muslimanskih predelih)-nomadska živinoreja.

V Indokitajskem obm. so prašiči, v indiji pa govedo (vodni bivol)

Afrika: je izrazita tropska pokrajina (črna, vroča celina)

21. 6.-poletni sončni obrat (sonce je v zenitu na S povratniku)

21. 12.-zimski sončni obrat

21. 9., 21.3.-enakonočje-EKVENOKOCIJ (sonce nad ekvatorjem)

Morski tokovi: mozambiški topli tok (mokra vroče)

-ekvatorialni topli tok

-benguelski hladni tok (suho hladno)

-kanalski hladni tok

Hidropotencial Afriških rek: Imajo 40% svet. potenciala zaradi velikih spodnjih strmcev. 5 največjih rek: Nil, Niger, Kongo, Zambezi

Oranje. VADI-suha rečna struga, ki jo ob nalivu napolni voda.

Kmetijstvo: -**Samooskrbno:** od njega živi večin afriškega prebivalstva.

V ekvatorialnih predelih prevladuje selilno poljedelstvo.

Ponekod živijo od lova in nabiralništva (bušmani)

-**Tržno:** Pridelujejo na plantazah (banane, palmovo olje, kavčuk, kava,

kakav, ananas, papaja...), arabska Afrika: na plantazah (pomaranče,

limone, lubenice, grenivke, zelenjavo...) izvažajo vino, ovčereja.

V J Afriški republiki (oljke, farme žit, koruze itd) govedoreja, ovčereja.

Višinski pasovi v Mehiki (Andih):

-tierra caliente (vroči svet) → 800m (→ 1000m)

-tierra templada (zmernotopli svet) → 1800m (→ 2000m)

-tierra fria (mrzli svet) → 4000m (→ 4000m)

-tierra helada (ledeni svet) 4000m → (4000m →)

Reliefne enote Lat. Amerike:

Mehiško višavje, gorovja medmorske am., Karibsko otočje,

Orinoško, Andsko in Laplatsko nižavje, Brazilsko in gvajansko

višavje, Andi

podnebje mehiškega višavja je v tierri templadi, pasati pihajo

proti Z, na leto 2000mm padavin, T od 18-24°C

najnižje nižavje JA je Laplatsko nižavje (iz Pampe, Patagonije

in Granchaco)

poni so kmečki delavci, ki nimajo zemlje, delajo v tovarnah

elinio-morski hladni tokovi prenehajo teči, pride topla voda

in začne se deževje

države karibske am.: Kolumbija, Gvajana, Francoska Gvajana

Surinam, Venezuela

države medmor. Am.: Belize, Gvatemala, Honduras, Salvador,

Nikaragva, Kostarika, Panama (**banana republike**)

reliefne enote Peruja: costa-obala, sierra, selvas-trop. gozd

- || - **Bolivije:** alipiano-plaote, sierra-hrbovje, llanos-savana

- || - **Paragvaj:** costa, sierra, llanos

- || - **Ekvadorja:** costa, sierra, selvas

Brazilijski SV: prve kolonizacije, slad. trs, velika posestva,

živinoreja, prenaseljenost, obubožanje, barakarska naselja

S: zelo hitro razvija, kavčuk, železo, boksit, mangan, gozd,

kmetijstvo, zemlja uporabna samo 3 leta-tropsko območje

SR.Z: najbolj razvita, zlata mrzlica, Brasilia

JV: jedro Brazilijske, veliko prebivalcev, rudnine, kmetijstvo,

soja, največja mesta sveta

J: zmernotopli pas, sred. pod., riž, vinogradništvo, koruza, rž,

živinoreja, premog.

reliefne enote S Am.: Kanadski ščit, priatlantsko nižavje,

Apalači, osrednje nižavje, Skalno gorvje, tihooceanska

obala, Florida, Aljaska

Kanada: nadaljevanje ZDA, država velikih potencialov.

Tajga zavzema 50% , tundra pa 30% površine, ostalo visokogorski svet in prerije.

Podnebje: -JV – obrežje Velikih jezer – ozek pas z zmerno toplim podnebjem

-**zmerno topla celinska klima:** v osrednjem J delu 500km proti S.

-**oceansko pod.:** v tihooceanskem primorju proti J Kanadi

Poselitve: na 10% ozemlja- na J – je 90% prebivalstva. Visoka stopnja urbanizacije.

V zadnjem poldrugem stol. je preb. hitro naraščalo. Prvotni preb. Indijanci tukaj pa

živijo še Eskimi. Dvojezična država (Quebec-Francosko govoreči).

Gospodarske regije: -Quebec: najpomembnejša, rečejo tudi srce Kanade. 2/3 Kan.

industrije – zaredi največjih mest in plovnosti velikih jezer. Te poti so omogočale

prevažanje premoga, železa, lesa... do železarn in celuloznih tovarn.

-**prerije (kmet. obmoj.:** najbolj rodovitna kanadska tla, kmetije pšenice in govedoreje.

Tukaj pridelajo velik presežek, zlasti pšenice in mesa.

-**Vancouver:** J del tihooceanske obale, razvoj kmetijstva (mlečnega), sadjarstva, bogata

nahajališča kovinskih rud vzpodbudila močan razvoj rudarstva.

Avstralija: južna dežela, je sušna in vroča dežela, dejavniki- kontinentalnost.

Podnebje: -**suho in vroče puščavsko pod.:** 40% Avstralije, manj kot 260mm padavin.

-**polusušni pas:** 25% celine, od 260-500mm padavin, travna in grmovna (scrub) stepa.

-**vroče vlažno tropsko pod.:** S in SV 10% celine, 500-900mm padavin prinesejo

monsuni poleti. Le ozek S del ima stalno **vlažno tropsko podnebje**

-**zmernotoplo pod.:** V, JV in JZ, 15% celine,

Raba tal: polpuščave in puščave – 30%, sušni pašniki – 59%, gozdovi – 5%,

obdelovalne površine - 6%.

Glavne kmetijske panoge: ovčereja in govedoreja, sadjarstvo, sladkorni trs, žito,

Ima veliko rud, veliko izvažajo vsega.

Prebivalstvo: začeli s kaznjenci pred 200 leti. Potem začnejo hoditi tudi drugi

prebivalci Evrope, najprej Angleži in Irci potem pa srednje in S evropejci.

Doseljevanje iz Afrike in Azije je bilo do leta 1966 prepovedano z zakonom.

V Avstraliji so 3 **poseljitvena območja:** -oža obalna območja – na 1,6% površine

79% ljudi, pomemben del kmečkega prebivalstva v intenzivno pridelovanje vsega.

-notranji – zunanji pas – 16% površine, farme žitnice, ovčereja, 16% ljudi.

-notranji pas- 82% površine, 3,3% ljudi, ovčarske in govedorejske farme, rudniki.

Prsti in rastje:

-TUNDRRA – tundrska prst (mahovi, lišaji, cvetje)

-TAIGA – podzol (iglasti gozdovi) – to so morenaste prsti brez humusa

-STEPA – črnozjom (trave (Ukrajina)) – najbolj rodovitna 1 m humusa

-MEŠANI GOZD SR E. – rjavica

-SREDOZEMLJE – ZIMELENI GOZD – hrast

-GRMOVNO RASTJE – mahija(na nekarbonatih), gariga (na karbonatih)
Za gozd: julijske povp. temp več kot 10°C in več kot 600mm padavin

Geološki razvoji:

-**predkambrij:** kanadski ščit, brazilska gruda, afriška plošča, indijska gr., kitajska gr., sibirski ščit, ruska pl., baltski ščit, – magmatske kamnine

-**paleozoik:** *kaledonska orogeneza* in *varistična ali hercinska orogeneza*: območje med labradorjem in apalači, osrednja sibirija, Apalači, Pantagonija, osrednja azijska sredogorja, skandinavsko gorovje, S nemško poljsko nižavje, S del Velike Britanije, iberski masivi, centralni mas., nemško sredogorje, češko rudogorje, Ural & pariška kotlina – magmatske in metamorfne kremenine

-**mezozoik:** PANGEA – enotni prakontinent: praelini gondwana(J) in lavrazija(S) se med seboj ločita, vmes in okrog pramorje TETIS. Čeline se razmikajo.

sedimentacija karbonatov

-**terciar:** -starejši: *alpidna orogeneza*: Skalnogorje, Andi, Himalaja, Atlas Alpe, Pireneji, Dinarsko gorstvo, Krpati, Kavkaz, Apenini, St. planina so visoka gorovja, dosti oblikovali ledeniki

-mlajši: *tektonika*: ponekod sredogorja preoblikovana v grudasta, tektonski jarki, čoki, prelomnice, kotline

-**kvartar:** -pleistocen – ledene in medledene dobe, poledenitev, relief se problikuje -holocen – zgodovinska sedanost al neki tazga.

Klimatski DEJAVIKI:

-geografska širina

-morski tokovi

-oddaljenost od morja (KONTINENTALNOST)

-relief (nadmorska višina)

SEVERNOEVROPA: **Nordijske:** Norveška, Švedska, Danska, Finska, Islandija.

sk. značilnosti: podobna kultura (protestantska);

podoben jezik, najbolj gozdnat del Ev., ledeniška jezera

pleistocenska poledenitev: močno preoblikuje površje.

fjord → globoke ledeniške doline na Z obali, ki jih je zalilo morje.

Fjell → dvignjeni gor. in planotasti del reliefa v notranjosti.

platijski ledeniki → na vrhu fjella kot čepica, zelo veliko slapov in zato veliko hidropotenciala.

norveški tradicionalni ribolov: obale nikoli ne zmrznejo, izvažali sol, po 2. svet. vojni **moderni ribolov** (ribje tovarne in farme)

Norvežani pred 2. svet. v. revni pol pa bogati zaradi **nafta**.

konflikti zaradi ribolova: obmejni spori

-teritorialne vode-od vsake države 20 km od obale – državno

-gospodarske vode-kjer lahko vsi lovijo.

kisel dež: z žveplovim dioksidom onesnažen dež. Norveži in Švedi

dobijo od Pribalskih dežel(zaradi zaostale industrije)

kmetijstvo na Danskem: 1. država z obvezno šolo za kmete. Imeli

3 faze: 1.-goveda, trpežnejše žito, potem perutinarstvo

2.-končni izdelki mleka in svinjereja

3.-po 1963- pridelovati ječmen za pivo →v okviru EU.

Švedsko jeklo je najboljše na svetu-center rudarstva KIRUVA, ki

je stalno povezan z nor. pristaniščem ki je stalno plovno NARVIK

Pribalske dežele: Litva, Latvija, Estonija

tranzicijske države: iz socialističnega v tržno gospodarstvo

rusifikacija: prisilno priseljevanje rusov in zaposlo. v ind. panogah.

SEVERNOEVROPA: Francija, Benelux (Belgija, Luksemburg, Nizozemska),

Velika Britanija, republika Irska, Monako **sk. značilnosti:**

Vse ležijo ob Atlantičnem, oceansko podnebje, visoka gospodarska

razvitost, postindustrijska družba, intenzivno živinrej, kmetijstvo.

commonwealth-britanska skupnost narodov (V.B. ima še vedno

vpliv na bivše kolonije – angleščina)

frankovska skupnost-francoski vpliv na njihove kolonije.

Najbolj razvita mestna območja, podeželja pa ne, ogromno problemov

s kriminalom... Tukaj najpomembnejše ustanove sveta.

plimovanje-v. razlike med plimo in oseko-**hidroelektrane-RANCE**

estuar-lajakast izliv reke, za pristanišče, **pristaniški čas**

Britanija: v pleistocenu je bila V.B. še celina, zaradi **transgresije morja**

(led→morje) je nižino zalilo in nastal je otok.

Problematika S. Irse:(verski) Angleži protestanti, Irski katoliki

Kmetijstvo: -visoka B. – živinoreja(ovce govode)

-nizka B. – poljedelstvo (intenzivno)

nore krave, znana ovčjereja-tekstilna industrija

black country – industrijska mesta v sredini Britanije.

fenomen cambridge – dopolnjujeta se znanost in um

anglomeracija – veliki London

Urbanizacija največja na svetu, 92% jih živi v mestih

evro predor – predor pod rokavskim prelivom, 2. največji na svetu.

Irsko: najmlajša neodvisna država Z Evrope, **močno izseljevanje** zaradi

slabih kmetijskih pogojev in prometni odmaknenosti.

Po vstopu v EU najbolj hitro razvijajoča država v EU

Francija: največja Z Ev., najstarejša republika

Klima-oceansko na Z, prehodno kontinentalno na VZ, mediterantsko

na J, gorsko v Alpah in Pirenejih

aglomeracija(pariška kotlina), prsti dobre, gostota 100preb/km, 10 %

ljudi v kmetijstvu, je močno centralizirana (Pariz-center odločanja)

Kmetijstvo-na S živinoreja (siri) in sadjarstvo (jabolko)

- osrednji deli poljedelstvo (žitnice, pesa,...)

heterogeno gosp.: kmetijstvo, rudarstvo, industrija, turizem

turizem: veliko znamenitosti, smučanje; mondeni l.-bogati-Azurina ob

Benelux: **Belgija, Nizozemska, Luksemburg**

je bila carinska in gosp. zveza treh gosp. visoko razvitih držav z

zelo velikim standardom, so države z največjo gostoto preb. v Ev.:

300preb/km zaradi klime, reliefa(rude), morja, promet.

Nizozemska: 400 preb/km, izvažajo največ rož, Rotterdam-največje

pristanišče, **polderji**-kopno odtrgano morju, **konurbacija**-somesnja-

BANDSTAT HOLLAND(40% preb, Hagg, Amsterdam)

Belgija:industrijska država, Bruselj-prestolnica(nato pakt)

2 naroda: NALONCI(fr., kat.); FLAMCI (Holandsčina, protest.)

Luksemburg: najmanjša država Z Evrope, najvišji standard v Ev.

JEVROPA:dežele Apeninskega, Iberskega in Balkanskega polotoka

sredozemska klima, pománjkanje vode, vročina, gorati deli, večina

katolikov, veliko doseljencev a ogromno prirastka.

Španija: **Huerta**-izredno rodovitne obdelovalne površine (ob glavnih

Španskih rekah), pridelujejo zelenjavo in sadje (plantaze agrumov)

Katalanci-narod, ki ni nacija, govorijo mešanico med špans. in franc.

baski-teroristična org. ETA

masovni turizem – za srednje sloje (vsa španska obala)

Italija:J-Apenini(mlado nagubano gor.-alpidsko gubanje), čisto na J

delujoči vulkanizem.

Grčija: gorata dežela, suša, kmetijstvo odvisno od namakanja,

dežela ladjarjev, pridelujejo rozine, turizem: zgodovina in obmorski t

Problem s Turki: Ciper 1/3 turški, 2/3 grški meja z bodočo žico

Problem s Makedonijo-je ne priznavajo

Sr Evropa: Nemško-poljsko nižavje, Evropska sredogorja, območje

SV Alp in Karpatov, Panonska nižina)

Nemško-poljsko niž.: ogromna akumulacija (rečni nanosi, morski in

jezerski sedimenti)-fluvioglacialni nanosi(rečno ledeniški)-slabe prsti

Kmetijstvo: živinoreja, trpežnejša žita

Med pokrajino je ogromno kanalov in prekopov, onesnažene reke,

znan prekop: Ren – Main – Donava,

Ev. sredogorja: hercinsko(steronagubano) gorovje, Renski tektonski

jarek-številine terme, močan promet; težka industrija zaradi rud

Alpe: mladonagubano gor. na 3 dele: apnenici-silikatne k.-apnenici

Dolge okrog 3000 km, Z višje za 1000m, MontBlanc-4810,

Pomen: turizem, elektrane, rudarstvo(v centralnih)

SLOVENIJA:Primerjava z Ev.: 3. z gostoto gozda, pismenost 5.,

preživetje novorojenčkov 6., nataliteta 38., površina 36.
temeljna lastnost-velika geog. pestrost; relief-težka prehodnost.
vloga S v Ev: bolj nepomembna zaradi majhnosti, globalizacija,
regionalizacija(Kranjci, Štajerci in ne več Slovenci)
Najbolj pomembna zaradi lege (avtocestni križ pa to)
humidna dežela-več padavin kot izhlapevanja
(**aridna**-manj padavin kot izhlapevanja)
Geološki razvoj: -v mezozoiku morje kakšen vulkan
-v terciarju – alpidsko gubanje – del Slovenije
-v zgodnjem terc. – po gubanju tektonika (prelomnice – idrijska)
Ostanejo mala jezera oz morja, ki jih prekrijejo rečni nanosi
-v pleistocenu-poledenitev-tundra-veliko erozije in akumulacije.
-pred 12000 l pr nš št je bila skor taka k zdej.